

Wil de rechtspraak van plaatsvervangers af?

Willem van Boom¹

Mijn wenkbrauwen werden zelden zo aan het fronsen gebracht als door het lezen van een recent nieuwsbericht (d.d. 27 augustus 2012) van dhr. Van den Emster, voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak. In het bericht stelt de voorzitter dat de rechtspraak terughoudend moet zijn bij het inschakelen van plaatsvervangers. Mijn eerste gedachte was: de rechtspraak is al heel terughoudend. Na allerlei rumoer van de afgelopen jaren zijn de regels die gelden voor plaatsvervangers serieus aangescherpt opdat (schijn van) belangenverstrengeling vermeden wordt en het aanzien van de rechterlijke macht redelijkerwijs niet ter discussie kan komen te staan.

Toch is er kennelijk wéér een akkefietje, want de Raad was er als de kippen bij om te verklaren dat de rechtspraak wel wat minder gebruik zou kunnen maken van (honorair) plaatsvervangers. Het gaat hier – als ik afga op het nieuwsbericht – om een zaak waarin een meervoudige fiscale kamer van de rechtbank te B. de wet heeft uitgelegd en het gelijkheidsbeginsel heeft toegepast (*LJN BX3386*).

Fiscale wetsuitleg. *Gaap*, zou je denken. Maar het effect is kennelijk dat de Staat veel geld misloopt. Het was in elk geval reden voor lichte consternatie in de media (en er is vast ook wel over getwitterd door allerlei beter en minder goed ingevoerde lieden). Wat was namelijk het geval? Een van de drie rechters was een plaatsvervanger die in het dagelijks leven hoogleraar fiscaal recht is én die kennelijk al een oordeel over de juridische kant van de zaak in een juridisch geschrift had neergelegd.

Als ik het goed heb begrepen, is het problematische dus dat die hoogleraar al een mening klaar had? Tja, geldt dat niet voor elke rechter die al een soortgelijk geval beslist heeft? Bedoelt de voorzitter van de Raad te zeggen dat een hoogleraar die plv-rechter is en die in wetenschappelijke zin iets heeft verdedigd dat vervolgens in een uitspraak terecht komt, zich bezondigd heeft aan vermenging van wetenschap en rechtspraak?

Als de uitspraken zoals ze op de website van de Raad staan, werkelijk zo bedoeld zijn, dan vind ik dat bedroevend. Ik voel me als hoogleraar eigenlijk ook wel aangesproken. Ze komen op mij over als een verdachtmaking van wetenschappelijke oordelen. De wetenschappelijke betrokkenheid bij het onderwerp – en het feit dat je er als

hoogleraar een wetenschappelijk oordeel over hebt – lijkt me toch juist de *basis* van het plaatsvervangerschap. Als de plaatsvervanger bij voorkeur ondeskundig moet zijn, neem dan een leek. We verwijten een medisch hoogleraar toch ook niet dat hij zijn wetenschappelijke werk toepast in het ziekenhuis? Het zou erger zijn als hij dat niet deed. Bovendien: er zitten toch nog twee rechters op die zaak? Als ik hen was, zou ik me door dit bericht goed in mijn hemd gezet voelen.

Als het hebben van een wetenschappelijk oordeel over de te beslissen materie een beletsel is, dan wordt het plaatsvervangerschap voor wetenschappers (met een oordeel) onwerkbaar en onzinnig. Misschien kunnen we het instituut dan maar beter direct opdoeken?

De ‘oplossingen’ die de voorzitter aandraagt, zijn bovendien onwerkbaar. Terughoudend gebruik van plaatsvervangers betekent dat ze niet op belangrijke zaken ingezet mogen worden, zo begrijp ik het nieuwsbericht. Tenzij het belang alleen afgemeten wordt aan de geldelijke inzet, lijkt me dat een onwerkbaar criterium. Of het een belangrijke zaak is, blijkt vermoedelijk pas achteraf als er verongelijkt over getwitterd wordt tijdens de komkommertijd. En dan kun je die plaatsvervanger er niet meer vanaf halen.

Ook zou meer gebruik moeten worden gemaakt van een deskundigenbericht – dat is een stuk transparanter dan die hoogleraar die al over de materie heeft gepubliceerd, zo lijkt de redenering. Ik hoop toch van harte dat ik dit verkeerd heb begrepen. Hoe kan voorlichting door een deskundigenbericht een alternatief zijn voor het rechterlijk oordeel? De expertise van plaatsvervangers wordt toch veelal ingezet (zo ook kennelijk hier) voor het vormen van een rechtsoordeel? En daarover gaan deskundigen niet, dat moet de rechter toch echt zelf doen.

De regeltjes rondom plaatsvervangers zijn de afgelopen jaren op goede gronden aangescherpt, maar dit bericht had beter niet de wereld ingezonden kunnen worden. Het komt op mij over als een overtrokken reactie op het zoveelste akkefietje. Kritiek omdat de rechterlijke beslissing kennelijk in het verlengde van een wetenschappelijke opvatting ligt, moeten we die serieus nemen? Of heb ik een beslissend detail over het hoofd gezien? Als de rechterlijke macht wetenschappelijk werk niet meer ten grondslag wil leggen aan rechterlijke oordelen, gooi dan al die plaatsvervangers er direct uit. En sluit ook de gerechtsbibliotheek, want daarin staat ook wetenschappelijk werk. •

Auteur

1. Prof. mr. W.H. van Boom is honorair plaatsvervanger en hoogleraar Privaatrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Als de plaatsvervanger bij voorkeur ondeskundig moet zijn, neem dan een leek